

ПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ДІЯЧІВ УНР

Постановка проблеми. Становлення української держави на початку ХХ ст. мало складний характер. Це спричинено різними власне політичними і не політичними факторами. Такими як: розвиток суспільства, рівень патріотизму, боєздатність армії, об'єднаність суспільства та ін. Особливу роль в цьому процесі відіграли політичні ідеї діячів владного апарату. Таким чином, ця тема є актуальною, оскільки кожен свідомий громадянин має знати історію своєї країни і цінувати здобутки минулого заради майбутнього держави.

Об'єктом дослідження є політичні концепції, діяльність лідерів УНР.

Предметом дослідження є сутність поняття «політичні концепції».

Метою статті є дослідження політичних поглядів лідерів УНР та їх впливу на політичні процеси в Україні.

Для досягнення даної мети ми ставимо наступні **завдання**: проаналізувати основні напрями політичної думки на початку ХХ ст. охарактеризувати зміст політичних концепцій лідерів УНР Соціалістичні ідеї стали особливо популярними в перші десятиліття ХХ ст. Історичні події цієї епохи, насамперед Жовтнева революція в Росії, підтверджували марксистське вчення, значного впливу якого зазнала й Україна. Тут поширювалися як суто марксистські ідеї - про історичну місію робітничого класу, соціалістичну революцію, диктатуру пролетаріату тощо, так і соціал-демократичні. Найвідоміші представники соціалістичного напрямку політичної думки України першої половини ХХ ст. - М. Грушевський і В. Винниченко тяжіли до соціал-демократизму. Михайло Грушевський (1866-1934) - видатний український історик і політичний діяч, Голова Української Центральної Ради. У своїх численних працях, зокрема багатотомній «Історії України-Руси», детально дослідив історію українського народу. Він відмовився від розгляду її як історії класової боротьби і подав як історію української державницької ідеї.

Учений виходив з того, що існують дві «руських» народності - українсько-руська й великоруська. Київська держава були творенням українсько-руської народності, а володимиро-московська держава - великоруської. Теза про те, що Київська Русь була першою формою української державності, слугувала обґрунтуванню боротьби українського народу за власну державність як такого, що здавна її мав.

У питанні про форму української державності погляди М. Грушевського зазнали певної еволюції - від ідеї федеративних форм організації державного життя української нації до ідеї національної незалежності України. Спочатку він виступав за національно-культурну автономію України у складі Росії, пов'язував здобуття українським народом свободи з перетворенням Росії в демократичну правову державу. Грушевський схилився до думки, що Російська імперія з часом має демократизуватись і перетворитись на федеративну державу. Під час революції 1905-1907 рр. М. Грушевський вважав, що вирішення українського питання й національних проблем народів Росії можливе шляхом реалізації принципу національно-територіальної та обласної автономії і забезпечення національних прав усіх народів.

Основними рисами федеративної республіки мали бути широке місцеве самоврядування і представницька демократія.

Українська національна територія має бути об'єднана в єдину область із власним сеймом, що вибирається прямим, рівним і таємним голосуванням. Необхідно чітко розмежувати повноваження центру та областей: органи місцевого самоврядування мають розпоряджатися місцевими фінансами, земельним фондом, вирішувати питання освіти й культури; центральна влада має складати норми загальних основ державного і суспільного ладу. Повернувшись в результаті Лютневої революції до Києва після симбірського заслання, Грушевський очолив Центральну Раду. Він вважав, що Україна має стати частиною нової федеративної російської держави, і лише наступ більшовиків в січні 1918 року примушує Михайла Сергійовича із соратниками оголосити незалежність[1]. Протягом всієї помітної політичної діяльності Грушевський мав різні точки зору на майбутнє країни. Так, під час Гетьманату він відхилив пропозицію Скоропадського очолити Академію наук України, згодом виявляє прихильність до радянської влади, налагоджує контакти з II інтернаціоналом.

Володимир Винниченко (1880-1951) був одним із організаторів Революційної української партії, членом Центрального Комітету Української соціал-демократичної робітничої партії, заступником голови Української Центральної Ради, першим головою Генерального Секретаріату (уряду Української Народної Республіки)[2].

Упродовж життя В. Винниченко залишався соціалістом, однак негативно ставився до соціалізму в радянсько-більшовицькому варіанті. Він вважав, що соціалізм можна побудувати лише поступово, еволюційно, реформами.

В. Винниченко запропонував свій варіант створення соціалізму, який він назвав «колектократією». Суть його полягає в поєднанні еволюційного й революційного шляхів переходу до соціалізму. Необхідно мирним шляхом розпочати перетворення приватної власності на засоби виробництва на колективну. Саме на колективну, а не на державну. Соціалізм - це кооперація. Не націоналізація, а соціалізація, або колектократизація - організація промислових, сільськогосподарських, торговельних, фінансових та інших кооперативів - приведе до соціалізму [3].

Винниченко як соціаліст, підпорядковував розв'язання національного питання вирішенню завдання соціального визволення народів, тому був готовий відмовитися від національної незалежності на користь соціалізму. Ідеал української демократії В. Винниченко вбачав у «федерації російської республіки й участі у ній України як рівного з іншими державного тіла». Обґрунтовуючи необхідність перебування України у складі Російської федерації, він наголошував на історичних, економічних і культурних зв'язках України з Росією.

Перебуваючи в еміграції, Винниченко змінив свої погляди на українську державність. У праці «Відродження нації» (1920) він вказує на нерівність у відносинах між українською і російською націями.

Сформоване століттями соціально-політичного устрою Росії притаманне росіянам почуття панівної національності не може швидко зникнути, так само як почуття сервілізму в української нації. Необхідно створити такі державні умови, які б допомогли викоринити ці шкідливі наслідки минулого і найкращою формою розвитку революції кожної нації є повна державна незалежність на принципах рівності відносин і добровільного союзу з усіма соціалістичними державами проти всесвітньої буржуазії.

Найповніше відродженню української нації сприятиме режим національно-української радянської соціалістичної влади. Тому Винниченко високо оцінював сам факт існування української державності у вигляді Української Радянської Соціалістичної Республіки. У праці «Заповіт борцям за визволення» (1949) він писав, що вже не стоїть питання про створення української держави, а йдеться лише про її визволення [там само].

Існування УРСР породжує в українців звичку до власної державності, а тому в боротьбі за національне визволення потрібно орієнтуватися на власні внутрішні сили, а не на зовнішні, на які сподівалася українська еміграція.

Консерватизм Наприкінці XIX-на початку XX ст. в українській політичній думці переважали ідеї соціалізму. Лібералізм в Україні не набув такого поширення, як у країнах Західної Європи. Ідеї лібералізму в українській політичній думці пов'язують почасти з творчістю М. Драгоманова, а особливо - Б. Кістяківського й М. Туган-Барановського. Більш помітне місце в історії української політичної думки посідають ідеї консерватизму, які особливо активізувались у XX ст. Це було спричинено існуванням у 1918 р. гетьманату П. Скоропадського, необхідністю обґрунтування його політико-правових підстав.

В'ячеслав Липинський (1882-1931) належав до заможного польського шляхетського роду, що не заважає вважати його одним з найвідоміших українських консерватистів. Він навчався в Житомирській чоловічій гімназії, закінчив філософський факультет Краківського університету, служив офіцером у російській армії, виступив одним із організаторів Української демократичної хліборобської партії, у 1918-1919 рр. був послом гетьманського уряду та УНР у Відні. Працював професором Українського наукового інституту в Берліні. Автор понад 200 наукових праць («Листи до братів-хліборобів. Про ідею і організацію українського монархізму» (1926)[5], «Україна на переломі 1657-59» (1920), «Замітки до історії українського державного будівництва у XVII столітті» (1920) та ін).

В. Липинський вважав, що тільки власна держава, збудована українською нацією на своїй етнографічній території, врятує націю від економічного розпаду та кривавої анархії. Лейтмотивом творчості В. Липинського є слова: «Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її собі не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути».

В. Липинський вважав, що тільки демократія може стати твердою опорою державності. Аналізуючи причини невдачі української національної революції 1917- 1920 рр., він був розчарований народницькою елітою, яка розуміла демократію як необмежене народовладдя під проводом Рад і отаманів і виявилася нездатною вирішити нагальні проблеми державного будівництва. Тому форму державності для України вважав конституційну монархію.

Ідея монархії виступає консолідуючим чинником українського суспільства, вона відповідає державницькій традиції, започаткованій Б. Хмельницьким. Це має бути трудова, правова і спадкова (ділчйна) монархія на чолі з гетьманом. Основними підвалинами, на яких має засновуватися українська монархія, В. Липинський називає аристократію, класократію, територіальний патріотизм, український консерватизм і релігійний етос. Гетьман як спадковий монарх репрезентує державу, уособлює її авторитет. Разом з гетьманом управління державними й суспільними справами здійснює аристократія - найкращі представники нації, незалежно від їх соціального походження. Статичну складову представляють шляхта і хліборобський клас, але аристократія повинна поновлюватися, інтегруючись з іншими соціальними верствами[4]. Такі особливості формування аристократії забезпечують представництво у її складі всіх суспільних класів і станів: промислового (фабриканти, інженери, робітники), хліборобського (поміщики, селяни, сільськогосподарські робітники), купецького і фінансового (всі, хто живе з обміну продуктами), комунікаційного (залізничники, водії), інтелігенції. В результаті аристократія виступає як класократія - влада найкращих представників усіх суспільних класів і станів, яка забезпечує єдність нації і заперечує буржуазний парламентаризм, соціалізм і націоналізм, які роз'єднують націю за партійною, класовою і етнічною ознаками.

Нація у В. Липинського виступає як політична спільність, що включає в себе усіх громадян держави, незалежно від їхньої етнічної приналежності. За забезпечення єдності нації слугує й територіальний патріотизм - усвідомлення своєї території, любов до своєї землі, почуття єдності та співпраці між усіма її постійними мешканцями, незалежно від їх походження, соціальне класової та етнічної належності, віросповідання. Консервативні елементи - це верхні соціальні верстви громадянства, що несуть у собі стародавню політичну культуру й традиції державного життя, здатні приборкати анархію і свавілля.

Важливою умовою побудови держави Липинський вважав її релігійну єдність. Тільки християнська етика спроможна створити моральний клімат, необхідний для державного будівництва. Релігія може примирити українство, але він застерігав проти церкви, пристосованої до політичної кон'юнктури.

В. Липинський наголошував, що географічне положення України, історичне минуле, економічні інтереси вимагають економічного і воєнного союзу суверенної Української держави з Росією і Білоруссю...

Націоналіст М. Міхновський (також Д. Донцов і М. Сціборський), вважав, що до революції 1917 р., коли Україна отримала реальний шанс здобути політичну самостійність, нація прийшла ідеологічно невідготовленою, а найголовніше - неготовими виявилися її провідники, які часто поступалися національними інтересами на користь соціальних демагогів.

Ідеологи націоналізму вважали за свій обов'язок формувати національну свідомість українського народу, всебічно сприяти усвідомленню ним необхідності здобуття незалежної державності. Однак при цьому вони негативно ставилися до деяких інших народів, особливо російського, у тій чи іншій формі пропагували ідею національної винятковості українців.

У 1900 р. М. Міхновський виголосив у Полтаві й Харкові промову, що вийшла окремою брошурою у Львові під назвою «Самостійна Україна». Вона вважається першим програмним документом українського націоналізму [6].

Він розглядає правові підстави перебування України у складі Московської держави згідно з Переяславською угодою 1654 р. За цим документом Україна - самостійна держава з республіканським устроєм - вступила у договірні відносини з Московською монархією як «вільний з вільним» і «рівний з рівним». Оскільки пізніше московський уряд порушив ці домовленості, то Україна має всі правові підстави для порушення угоди і здобуття політичної самостійності. Та самих лише юридичних підстав, зауважує М. Міхновський, замало, необхідні ще достатні фізичні й матеріальні засоби. Головною проблемою української нації є відсутність провідної національної свідомої верстви - інтелігенції.

Однією з основних причин втрати українцями державності М. Міхновський вважав відсутність внутрішньої єдності й висував ідею національного солідаризму, яка має об'єднати окремі частини нації в єдине ціле: «Одна, єдина, нероздільна, вільна, самостійна Україна від Карпатів аж по Кавказ». Ідея національного солідаризму найповніше була сформульована в «Х заповідях УНП» - заснованої М. Міхновським Української народної партії.

М. Міхновський був одним із авторів конституційного проекту «Самостійна Україна» (1905), за яким Україна мала бути президентською республікою з двопалатним парламентом - Радою представників і Сенатом. Парламентські вибори мали відбуватися з урахуванням національно-економічних особливостей дев'яти вільних і самоуправних земель. Передбачалися широкі громадянські свободи, суд присяжних, націоналізація землі за викуп і розподіл її за

національною ознакою. Для М. Міхновського розв'язання національного питання мало передувати вирішенню питання соціального.

Література

1. Кралюк, Петро. Трагічне русофільство Михайла Грушевського. Радіо Свобода. Прочитовано 2016-11-27.
2. Панченко В. Є.. Винниченко Володимир Кирилович // Енциклопедія сучасної України : у 30 т. / ред. кол. І. М. Дзюба [та ін.] ; Національна академія наук України, Наукове товариство імені Шевченка, Координаційне бюро енциклопедії сучасної України НАН України. – К., 2003–2014. – ISBN 944-02-3354-X.
3. Ясь О. В. Винниченко Володимир Кирилович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2003. – Т. 1 : А – В. – С. 510. – ISBN 966-00-0734-5.
4. В'ячеслав Липинський – ідеолог українського державотворення: Зб. наук. праць / НАН України. Ін-т політ. і етнонац. досліджень та ін.; Ред. Б. Ярош. – Луцьк: Волин. обл. друк., 2001. – 188 с.
5. Липинський В.К//Листи до братів-хліборобів про ідею і організацію українського монархізму, писані 1919–1926. – Відень, 1926
6. Бойко О. Д. Міхновський Микола Іванович // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. – К. : Наук. думка, 2009. – Т. 6 : Ла – Мі. – С. 766. – ISBN 978-966-00-1028-1.
7. Гурик, М. І Концепція еліти В. Липинського: аналіз і перспективи / М. І. Гурик // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Культурологія», Острог, 2010.– С.121-126.
8. Томахів В.Я. Вячеслав Липинський – теоретик українського державотворення. / В.Я Томахів // Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Історія, економіка, філософія. Випуск 17. 2012 С.21- 24